

LELKES GYÖRGY

A Magyar helységnév-azonosító szótár 3., bővített és javított kiadásának bemutatása

Lelkes György (szerk.): Magyar helységnév-azonosító szótár. 3., bővített és javított kiadás. Argumentum–KSH Könyvtár, Budapest, 2011.

A XIX. század második felének hivatalos helységnév-adása, majd az 1898 és 1912 között lezajlott országos helységnévrendezés, de még inkább az 1918 óta bekövetkezett politikai fordulatok utáni tömeges, többszöri névváltoztatások annyira megbolygatták a történeti Magyarország helységnévállományát, hogy gyakran a történészek, geográfusok, térképészek, közigazgatási szakemberek sem nagyon tudnak eligazodni benne. Még nehezebb ez a nagyközönség számára, holott a történelmi, földrajzi, régészeti és nyelvészeti érdeklődésen túl a magyar kultúra más területeinek irodalmát vagy a sajtót olvasva is egyre gyakrabban szükségesek az efféle ismeretek.

Az utolsó 20 év geopolitikai változásain túlmenően, ezek következményeként igen sok település hovatarozása megváltozott. Az összes érintett országban bekövetkezett nagyszámú, más jellegű változás, még inkább a történeti földrajz területén az általam az utóbbi évtizedben végzett kutatómunka, nemkülönben az, hogy ez a szótár régóta hiánycikk, egyaránt indokolta annak jelentősen, több irányban bővített változatának, azaz a 3., bővített és javított kiadásnak megjelentetését. A kötet terjedelme 1048 A/4-es oldal, illetve 76 térképlap.

Előzmények

A munkám 1985-ben kezdődött. Alapja *A Magyar Szent Korona Országainak helységnévtára, 1913* című kiadvány legfontosabb adatai (helységnév, közigazgatási beosztás, lakosságszám és nemzetiségi összetétel) lettek. Ezeket az adatokat, majd a leglényesebb történeti helységneveket és közigazgatási változásokat, illetve a mai magyar s a nekik megfelelő idegen településneveket felkutattam és rögzítettem. Elkészítettem az idegen nyelvű helységnevek névmutatóit is. Munkámhoz – a későbbiekben is – rendkívül sok hasznos tanácsot kaptam Földi Ervin térképésztől, a tárcaközi Földrajzinév-bizottság vezetőjétől.

1992 júniusában, a könyvhéten – a Balassi Kiadónál – *Magyar helységnév-azonosító szótár* címen megjelent a könyvem, amelynek jelmondata („... azon nemzet, mely emlékeit veszni hagyja, azzal saját síremlékét készíti” /Ipolyi Arnold/, de még inkább a 2. kiadás második jelmondata „Cum Deo pro Patria”) mutatja a hitvallásomat, amely arra ösztönzött, hogy addigi tevékenységemet tovább folytassam, jó néhány területen továbbfejlesszem és bővítsm. Ezt leginkább az tette lehetővé, hogy a Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítványtól a későbbiekben – 2007-ig – majdnem minden évben kaptam ösztöndíjat. Ezáltal elsősorban Kiss Lajos *Földrajzi nevek etimológiai szótára I–II.*, illetve más szaktudományos kiadványok, kiemelten a Lipszky-repertórium és Fényes Elek *Magyarország geographiai szótára I–IV.* kötete településneveinek az adatbázisomba történő beépítése lett a feladatom. Ekkor dolgoztam fel a középkori Magyar Királyság jelentősebb várainak – a szótár keretei közé illő – adatait, elsősorban Engel Pál *Magyarország világi archontológiája, 1301–1457 I–II.* kötete és a *Korai magyar történeti lexikon (9–14. század)* alapján. Az anyagba került várakkal kapcsolatban hasznos szaktanácsokat kaptam Engel Pál történésztől (MTA Történettudományi Intézet), illetve elsősorban Feld István (Miskolci Egyetem BTK Művelődéstörténeti és Muzeológiai Tanszék) régésztől. 1997-ben lezártam az adatbázisom bővítését és szerkesztését, majd Zentai László térképész (ELTE TTK Térképtudományi Tanszék) munkája nyomán elkészültek az új, a vármegyék közigazgatását, valamint az 1000 lakoson felüli településeket tartalmazó megyetérképek, továbbá más tematikus térképek is. A lektorálás legnagyobb részét Földi Ervin, a várak adatainál pedig Engel Pál végezte.

A szótáram 2. kiadásának végső szerkesztési és kiadási munkálatait a bajai Talma Könyvkiadó vállalta. A kötet 1998 szeptemberében jelent meg, és a szakterület néhány neves képviselőjétől jó recenziót kapott. A fogadtatás újabb feladatokra, lelkiismeretesebb munkára sarkallt. Itt említem meg, hogy az egykori kiadó hozzájárulása nélkül nem jelenhetett meg az 1. kiadáshoz írt *Előszó*, amelynek végül az érdemi része – időszzerűségét tulajdonképpen nem veszve, igazából változatlanul – a 2. kiadásban jelent meg. Lényege, hogy a mű elkészítését a magyar nemzet XX. századi történelmének két legnagyobb tragédiája: az 1920-as és az 1947-es békediktátumok súlyos politikai következményei tették szükségessé. A két világháború között az elcsatolt területek helységneveinek azonosítása a helységnévtárak, a különböző lexikonok, kézikönyvek és térképek segítségével nem jelentett nehézséget. Sajnos ez (is) alapvetően megváltozott az 1948-as fordulat után. Közel 50 évig, a szótár 1992-ben történt első kiadásáig – e témában – nem jelent meg részletes, a gyakorlatban jól használható kézikönyv. A mű elkészítését sürgette a magyarság nemzeti és történeti tudatának gyengülése, amely hazánkban az ’internacionalista’, a határainkon túl pedig – országonként eltérő mértékben – a nacionalista politikai és oktatási ideológiából és egyúttal a demokrácia hiányából következett. Végül, de nem utolsósorban, az is indokolta ezt a munkát, hogy itthon és a környező országok tömegtájékoztatójában, társadalmi életében, közigazgatásában adminisztratív eszközökkel visszaszorították, illetve nem engedélyezték az elcsatolt települések magyar névváltoztatának használatát, emellett a szomszédos országokban még a magyar többségű települések névtábláin is – néhány kivételtől eltekintve – csak a helység nem magyar megnevezését írták ki.

1998 őszére ugyan kiegészítettem adatbázisomat a történelmi Magyarország területén található, az 1910. évi népszámláláskor önálló, az adatbázisban szereplő települések

felekezeti statisztikai adataival (hasonlóan az adatbázisban kezdettől meglévő nemzetiségi megoszlási adatokhoz), de ezek már csak a 3. kiadás szócikkeibe kerülhettek bele.

A következő években bővítettem az anyagomat Györffy György *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza*, illetve Csánki Dezső *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában* című sorozatának köteteibe (az utóbbiba beleértve Fekete Nagy Antal *Trencsén vármegye* c. kötetét is), továbbá Csánki *Körösmegye a XV-ik században* c. értekezésébe felvett, a szótár keretei közé illeszthető települések, várak és várkastélyok neveivel. Ehhez a munkarészhez tartozik, hogy közben főként Györffy és Csánki sorozataiból az adatbázis rekordjaiba be nem illeszthető egykori települések mai azonosításait és lokalizálásait is – ahol lehetett – elvégeztem. (Az új kiadásban a települések esetenkénti kapcsolódására, a különböző problémákra lábjegyzetben hívtam fel a figyelmet.) Miután elkészültem a 3. kiadás szöveges anyagával, annak ellenőrzésével és javításával, a kiadás támogatására kértem Nemes Erzsébetet, a KSH Könyvtár főigazgató asszonyát. Az Argumentum Tudományos Könyv- és Folyóiratkiadó Kft. igazgatója, Láng József vállalta a Könyvtárral történő közös kiadást és a szükséges főbb szerkesztői munkákat. Pályázataink az Országos Tudományos Kutatási Alapnál és a Nemzeti Kulturális Alapnál sikeresen zárultak, később pedig a Magyar Statisztikai Társaság is támogatta a munkánkat. Ekkor kezdődött az érdemi térképészeti munka (térképész: Faragó Imre, ELTE IK Térképtudományi Tanszék), a színes, főként Magyarország 1913. évi részletes, domborzatábrázolásos térképszelvényeinek, továbbá más tematikus (közigazgatási, hegy- és vízrajzi, nemzetiségi megoszlási stb.) térképlapoknak a tervezésével, szerkesztésével, ellenőrzésével stb. A keresőmezőzés befejeztével lehetett kiegészíteni a szöveges, lexikális anyagot. A kötet lektorálását Tóth Valéria nyelvész (Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék) végezte el. Ezután következtek kiadványunk végső szerkesztési, illetve fordítási munkálatai. A cikk elején, a második bekezdés végén közölt legfontosabb adatok csak nagy vonalakban mutatják azt, hogy a feladat mekkora kihívás is volt az összes résztvevő számára.

2011 júniusában a könyvhétre jelent meg a kötetem, a *Magyar helységnév-azonosító szótár 3.*, bővített és javított kiadása.

A szótár bemutatása

A szótárban lexikonszerűen megtalálhatjuk a volt Magyar Királyság Horvát-Szlavónország nélküli területének összes helységét, Horvát-Szlavónország városait, vármegyei és járási székhelyeit, magyarok által is lakott településeit (az 1913. évi helységnévtár alapján) a legfontosabb közigazgatási és statisztikai (lakosságszám, nemzetiségi és újabban a felekezeti megoszlási) adataikkal, régebbi és mai helységneveikkel, mai hovatartozásukkal. A névváltozatok közül kiemelkednek Györffy György és Csánki Dezső már említett sorozatainak köteteiből újabban felvett, a szótár keretei közé illeszthető helységek (továbbá várak és várkastélyok) névváltozatai, amelyek a hozzájuk tartozó rövidített forrásjelzéssel (GY, illetve CS) szerepelnek, ugyanúgy, mint a Lipszky-repertórium és Fényes Elek *Magyarország geographiai szótára* – a szótáramban korábban is megtalálható – településnevei (LR, illetve FE) is. A kárpátaljai szócikkek többsége kiegészült az 1944-ben bizonyos autonómiával rendelkező Beregi, Máramarosi és Ungi

közigazgatási kirendeltségek területén hivatalos ruszin nyelvű (latin, illetve cirill betűs) helységnevekkel, valamint a ma hivatalos ukrán nyelvű cirill betűs nevekkel is. Példa:

RAHÓ Máramaros vm. Tiszavölgyi j. (szkh.: Rahó) † 6577 – közülük 4432 ru, 1177 m és 917 ném lakos; ☩ 4616 gk, 1078 rk és 807 izr; CS: Rahómező; Akna-Rahó [LR és FE: Rahó (Akna-); szlk: Rachowá-Kosulská <LR>] és Bocskó-Rahó [LR és FE: Rahó (Bocskó-); szlk: Rachowá-Bočkuwská <LR>] egyesülése; Rahó; or: Rahov; rom: Rahău; ru: Ráčov, Раховъ; ukr: Rahiv; [Paxiv, U] 13B4

Vagyis Rahó az 1913. évi igazgatási állapot szerinti Máramaros vármegye Tiszavölgyi járásához tartozott, a járás székhelye maga Rahó volt, az 1910. évi 6577 lakos közül 4432 ruszin, 1177 magyar és 917 német volt (a többi egyéb, igen kis létszámú nemzetiség között oszlott meg), e lakosok között 4616 görög katolikus, 1078 római katolikus és 807 izraelita volt (a többi egyéb, igen kis létszámú felekezet között oszlott meg), Csánkinál a neve Rahómező, később Akna-Rahó [Lipszkynél és Fényesnél Rahó (Akna-), Lipszkynél szlovákul Rachowá-Kosulská] és Bocskó-Rahó [Lipszkynél és Fényesnél Rahó (Bocskó-), Lipszkynél szlovákul Rachowá-Bočkuwská] törzskönyvezés előtti egyesülése; 1913-ban Rahó, mai (latin betűs) orosz neve Rahov, román neve Rahău, az 1944-es hivatalos (latin betűs) ruszin neve Ráčov, cirill betűkkel Раховъ, mai (latin betűs) ukrán neve Rahiv, a hivatalos cirill betűs ukrán nyelvű neve Paxiv, ma Ukrajnában van, a mellékletek 13. sz. térképszelvényén a B4-es keresőmezőben található meg.

Egy másik kötetem, a *Magyarország 1903–1912 között törzskönyvezett lakotthelyei a XX. század végén* (Magyar Országos Levéltár, megjelenés: 2001) munkálatai, továbbá a szótár egyes kutatási fázisaiban történt munkám nyomán a szótár kibővült 1070 – az elcsatolt területeken 1913 óta létrejött, illetve Horvát-Szlavónország esetén 1913. évi – újabb helységgel. Többségüknek magyar neve (is) van. Így az új kiadás e téren 73%-kal bővült. E szócikkek is az eddigieknek megfelelően tartalmazzák a különböző adatokat, így amennyiben egy ilyen helységnek például középkori előzménye van, akkor Györffy és/vagy Csánki névváltozatait is közlöm. Példa:

NÉMA¹ Maros-Torda vm. Marosi alsó j. (szkh.: Marosvásárhely) † –; Néma <CS>, Mezőrűcsinéma; [Nima Râciului, R]

Vagyis az 1913 után alakított Néma¹ az 1913. évi igazgatási állapot szerinti Maros-Torda vármegye Marosi alsó járásához tartozna, a járás nem székhelyének nevét viselte, a járás székhelye Marosvásárhely volt, 1913-ban nem volt önálló helység (lakosság hiánya), Csánkinál Néma néven szerepel, 1913-ban a neve Néma, mai névváltozata Mezőrűcsinéma, mai (hivatalos) román neve Nima Râciului, ma Romániában van.

A Magyar Királyság középkori területén fekvő fontosabb várak (számuk kb. 700) mellett újabban – hasonló adatokkal – mintegy 250 várkastélyt is felvettem a kötetbe. A horvátországi várkastélyok azonosításának megkönnyítésére a szótárban eddig nem szereplő „anyatelepülések” szintén – mint a váraknál – bekerültek az új kiadásba. Összetartozó példák:

BEDENICA¹ Zágráb vm. hv: Bedenica; Helyszínen nem azonosított várkastély: Szentivánzelina – Sveti Ivan Zelina közelében É-ra, Bedenica² területén volt; [H]

BEDENICA² Zágráb vm. Szentivánzelinai j. † 1571 Hv lakos; ☩ Rk; hv: Bedenicza <LR>; lásd még Bedenica¹; [Bedenica, H] 25A4

Az utóbbi évtizedekben a szomszéd államok hatóságai által elfogadott, hivatalosnak tekinthető helységnévjegyzékek alapján – az 1920-ban elcsatolt mindegyik területen – a vonatkozó szócikkek a ma hivatalosnak tekinthető magyar helységnévvel és hatálybalépésének évszámával bővültek. Szintén megtalálhatók a szótárban az e területeken ma hivatalosnak tekinthető, más nemzetiségek által használt helységnevek közül az Órvidék (Burgenland) horvát nevei éppúgy, mint a Felvidék ukrán és német nevei, Erdély német, szlovák és ukrán nevei, illetve a Délvidék (Vajdaság) román nevei. Példa:

TEMESVAJKÓC Temes vm. Verseci j. † 1650 Rom, szb és m lakos; † Gkel és rk; Vljakovecz <FE>, Vljakovecz, Temesvajkócz, Temesvajkóc, újabban Vajkóc, Temesvajkóc (2003); rom: Vlaikovecz <LR>, Vlaicovăţ; [Vljakovac, SZB] 52C1

Vagyis (most csak a magyar névváltozatok értelmezése): Vljakovecz Fényes Elek neve, Vljakovecz [törzskönyvezés előtti név], Temesvajkócz [törzskönyvezett név, az 1913. évi helységnévtár neve], Temesvajkóc [az újabb helyesírási szabály szerinti, a helységnévtárakban 1926-tól 1945-ig szereplő név], újabban Vajkóc [a szakirodalomból származó, 1945 utáni név], Temesvajkóc (2003) [2003-tól hivatalosnak tekinthető név a Határozat Vajdaság helységeinek magyar elnevezéséről c. dokumentum alapján. (Hivatalos Lap. Újvidék, 2003. 12. sz.)].

A fentiekkel kapcsolatban közel 2200 szócikk lábjegyzetekkel egészült ki, amelyek lokalizálási, forráskritikai, illetve nagyrészt Györffy és Csánki sorozataiban szereplő homonimák forrásjelzéseire vonatkozó megjegyzéseket tartalmaznak.

A már említett egykori hivatalos ruszin nyelvű (latin, illetve cirill betűs), valamint mai hivatalos ukrán nyelvű cirill betűs nevek kapcsán ruszin (latin és cirill betűs), továbbá ukrán cirill betűs névmutatók is készültek.

Végül a szótár főbb mennyiségi adatai: Magyarország és Horvát-Szlavónország helységeinek száma 1913-ban, továbbá az e területen 1913 óta kiválással és egyesítéssel keletkezett helységek száma összesen 15 086, a moldvai és más európai települések száma összesen 451, a volt Magyar Királyság fontosabb várainak és várkastélyainak száma 952, az összes szócikk/névváltozat száma (a 63 791 magyar és idegen utaló névváltozatot is beleértve): 80 280.

A szótár térképei

Elsősorban Faragó Imre munkájával teljesen új, színes térképlapok készültek. A szócikkek adatainak többségével összhangban a térképlapok többsége is Magyarország 1913-as állapotát tükrözi, de jó néhány újabb, tematikus térképet is készítettünk.

– *Az Osztrák–Magyar Monarchia áttekintő térképe (1913)* szerepel az első belső borítón, ezen a Monarchia legfelső szintű közigazgatási egységeit, fontosabb városait, illetve nagyobb helységeit mutatjuk be. A Magyar Királyságon kívüli magyar településnevek e térképen, de a többi térképünkön is – a kötet többségében magyar anyanyelvű használóira való tekintettel – a magyar történelmi településnevek felelevenítésének szándékával jelennek meg. Így a térképen elsőként a szótár címszavaként megadott (sokszor történelmi) magyar név, mellette pedig az akkori idegen név található, de mindkettő a mai magyar, illetve idegen nyelv szerinti helyesírási formában. A fentiek szerint térképünk az ország-, táj-, közigazgatási és vízneveket is magyarul tartalmazza.

– *Magyarország 1913. évi közigazgatása, részletes térképszelvények.* Az 1913-ban érvényben volt közigazgatási beosztást (1 : 400 000-es méretarány) és az akkor önálló helységeket, továbbá az egykori Magyar Királysághoz tartozott vagy azzal szomszédos területeken (Horvát-Szlavónország, Moldva, Dalmácia, Bosznia) levő – magyar névváltozattal is rendelkező, a szótárban szereplő – településeket, a fontosabb, azonosított várakat és várkastélyokat megtalálhatjuk az 54 részletes térképszelvényen. A települések névírása a szócikkek címszava szerint történt, így a horvátországi vármegyék bizonyos településeinek kettős, magyar és horvát neve van. A városok közigazgatási határát a szelvényeken feltüntettük, megírva a terület városhoz tartozását is (például SZENT-ENDRE VÁROS). A tájékozódást segíti a szelvényezési áttekintő is. A részletes térképszelvényeken a Monarchia nem magyarországi területe, illetve a Monarchián kívüli területek helységei közül csak a fontosabbakat ábrázoltuk. Ezeknél, amennyiben a helységnek a szótárban van történeti vagy a XX. század elején használatban volt magyar neve, a szótár címszavát tüntettük fel elsőként, az ilyen helységeket két nyelven (magyar/idegen név) adtuk meg (például Börén/Brünn, Bécs/Wien). E szelvényeken a magyar helységnevek a szócikkek végére kerültek keresőmező-adatukkal találhatóak meg.

– *Magyarország közigazgatási térképe (1913).* Az 1913. évi helységnévtár alapján a vármegyéket és a törvényhatósági jogú városokat, a vármegyei székhelyeket, továbbá az akkori más városokat és a nagyobb községeket tartalmazza. Horvát-Szlavónország településnevei névírásában érvényesül az akkor hivatalos kétnyelvűség. Ezen és a többi XX. századi közigazgatási térképlapon is feltüntettük az akkor nem Magyarországhoz tartozó fontosabb települések történeti és használt magyar/idegen neveit.

– *A trianoni békediktátum utáni Magyarország közigazgatási térképei.* E térképek a címükben szereplő évre (1930, 1942, 1950–2010) vonatkozóan vármegyei/megyei szintig mutatják be Magyarország közigazgatási egységeit, szemléltetik az akkori ország-, illetve megyehatárokat, a méretarányuknak megfelelő sűrűséggel jelenítik meg az ország fontosabb településeit.

– *Moldva · Moldova (2009).* E térkép – 1 : 1 600 000-es méretarányban – a csángómagyar településterület áttekintésére készült. Bákó megye térképével együtt általános földrajzi térképként a domborzatot, vízrajzot, határrajzot és a fő közlekedési hálózatot, valamint a hozzájuk tartozó névrajzot tartalmazzák. Elsőként a mai magyar, mellette pedig a hivatalos román név szerepel. Moldva térképén az eligazodást a városok és a mai megyehatárok, nemkülönben a megyenevek kétnyelvű feltüntetése is segíti. Mindkét térképen előnyben részesítettük a magyar névformákat a természeti névanyag felvételénél. Az itt bemutatott magyar nyelvű városnevek a törzsanyagból, a megfelelő címszó után leírt mai megyenevek segítségével, az egyéb magyar helységnevek pedig az ugyanott közölt legközelebbi város nevének figyelembevételével kereshetők meg.

– *Bákó megye · Județul Bacău (2009)* térképe a csángómagyar települések nagy száma és sűrűsége, egyúttal a sűrűbb magyar földrajzinév-anyag ábrázolása miatt 1 : 450 000-es méretarányban készült. E térképen a magyar helységnevek a szócikkek végén levő keresőmező-adatukkal találhatóak meg.

– *Dalmácia és Bosznia-Hercegovina (2009).* A ma Horvátországhoz tartozó Dalmácia, továbbá Bosznia-Hercegovina 1 : 1 300 000-es méretarányú térképe az egykori Magyar Királysággal szomszédos vagy hozzá tartozott területein fekvő jelentős lélekszámú, de főként a magyar névváltozattal rendelkező településeket és az azonosított várakat,

várkastélyokat jeleníti meg a mai országhatárokon belül. Közöljük a főbb táj- és vízneveket, illetve a fő közlekedési hálózatot is. E térképen az azonosított várak, várkastélyok a törzsanyagból a megfelelő címszó után megtalálható történeti igazgatási egység neve és a mai közelítő, régiószintű földrajzi megjelölés segítségével megkereshetők.

– *Középkori közigazgatási térképek.* A szótárhoz egy 1301-es, illetve egy 1490-es időállapotot bemutató, kis méretarányú közigazgatási térképet is készítettünk. E két térkép méretarányának megfelelő részletességgel tünteti fel a középkori településhálózatot, a közigazgatási határokat, kiemelve a különböző autonóm és különkormányzati területeket. A legtöbb akkori település nincs rajta e térképünkön, de így is lehetővé teszi a szótár nagyon sok – Győrffy és Csánki műveiből származó – középkori településének közelítő lokalizálását. Mindkét térkép melléktérképe a középkori névanyag feldolgozottságát ábrázolja az említett szerzők művei alapján.

– *Magyarország hegy- és vízrajza a XX. század elején.* E térkép hazánk és közvetlen környezete nagyobb tájegységeit, fontosabb felszíni alakzatait (hegységek, hegycsúcsok, hágók stb.), továbbá a városokat és a jelentősebb községeket is megjeleníti, elsősorban Kogutowicz Manó Teljes földrajzi atlasz c. műve alapján. Megjegyezzük, hogy e térkép tájféldrajzi névanyagának felvételénél követtük a korabeli névhasználatot és tájszemléletet, ezért több olyan tájat is találhat az olvasó, amely azóta a magyar térképészetben és földrajztudományban inkább magyar alakjával (például 1913-ban Sztánisora-hg., ma Esztena hg.) szerepel. Az is sokszor előfordul, hogy egy táj neve ma már más néven van a köztudatban (például a Magyar-Alpok egy része ma Alpokalja).

– *Magyarország nemzetiségei (1910), Magyarország felekezetei (1910).* E térképek az 1910. évi népszámlálás adatai alapján készültek, a kötetben egymás utáni oldalpárokra kerültek, hogy viszonylag könnyen tanulmányozhatók legyenek az egyes nemzetiségek és felekezetek kapcsolatai, összefüggései. Járási (és a nemzetiségi térképnél ezenkívül még városi) összesített adatok alapján mutatják be az adott tematikát. A könnyebb értelmezhetőség kedvéért a vármegyehatárok mellett feltüntettük a járáshatárokat és a járáshelyeket is.

Köszönetnyilvánítások

Itt is hálámat tolmácsolom Földi Ervin térképésznek sokoldalú szakmai segítségéért, amelyre mindig biztosan számíthattam. Szintén köszönetemet fejezem ki Solymosi László történész, az MTA levelező tagja szíves tanácsaiért és támogatásáért, nemkülönben Klinghammer István térképész, az MTA rendes tagja pártfogásáért, bátorításáért. Tisztelettel gondolok az időközben elhunyt Engel Pál és Kiss Lajos akadémikusokra, akik értékes szaktanácsaikkal ezen új kiadás munkálatainak első részében is elláttak. Megköszönöm még Tóth Valéria (Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék) gondos lektorálását, a kézirat javításához és pontosításához nyújtott segítségét, hasonlóképpen a Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány ösztöndíjait is. Különösen köszönöm Nemes Erzsébet főigazgató asszonynak (KSH Könyvtár) és Láng József igazgatónak (Argumentum Tudományos Könyv- és Folyóiratkiadó Kft.), hogy munkájuk révén lehetővé tették kötetem megjelenését, de elismerésemet fejezem ki Fülöp Ágnesnek (KSH Könyvtár), illetve Láng Andrásnak (Argumentum) áldozatos munkájukért. Végezetül köszönetet mondok mindazoknak, akik a mű elkészítésében bármilyen formában részt vettek.